

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Основи європейського врядування»

Рівень освіти	Бакалавр
Спеціальність	всі
Освітня програма	всі
Тривалість викладання	9-та чверть 10-та чверть
Кількість кредитів	4 кредити ЄКТС (120 годин)
Заняття:	
лекції:	2 години на тиждень
практичні:	1 година на тиждень
Форма підсумкового контролю	Диференційований залік
Мова викладання	українська

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

Кафедра, що викладає:

Державного управління і місцевого самоврядування (ДУМС)

Викладач:

Баштанник Віталій Володимирович
д.держ.упр., професор, професор кафедри
Персональна сторінка

E-mail: Bashtannyk.V.V@nmu.one

Кравцов Олег Валентинович
к.х.н., доцент кафедри

E-mail: Kravtsov.Ol.V@nmu.one

1. Анотація до курсу

«Основи європейського врядування» є дисципліною, яка сприяє підготовці сучасних фахівців у сферах виробничої і невиробничої діяльності та оволодіння знаннями щодо механізмів європейського врядування. Актуальність дослідження основ європейського врядування пов'язана з тим, що в умовах розвитку

державотворення в Україні і реалізації курсу на набуття членства в ЄС важливо сформулювати суспільну підтримку євроінтеграційних процесів, забезпечити розуміння особливостей процесу розробки і реалізації публічноуправлінських рішень в межах ЄС. Необхідність аналізу сучасних стандартів парламентської діяльності визначена проведенням конституційної, адміністративної та судової реформ в Україні, реалізацією євроінтеграційної політики, особливими умовами сучасного державотворення. Власного методологічного наповнення потребує інституціональна сфера, адаптація європейського досвіду парламентської діяльності, впровадження інноваційних механізмів регулювання діяльності законодавчої влади.

2. Мета та завдання курсу

Мета дисципліни – формування у здобувачів вищої освіти комплексу спеціальних знань щодо формування, функціонування та розвитку сучасних моделей європейського парламентаризму, розвиток компетентностей здобувачів у сфері європейського інтеграційного процесу, діяльності Європейського парламенту, міжпарламентської взаємодії

Завдання курсу:

– **знати і розуміти:** сутність теоретичних та методологічних основ діяльності парламентських структур на Європейському континенті, органів та інститутів ЄС; характерних особливостей процесів регулювання діяльності національних парламентів, зокрема, сутності сучасних інтегрованих механізмів врядування в межах ЄС; сутність адміністративних, функціональних, організаційно-правових та інституціональних механізмів регулювання органів Європейського Союзу, напрями застосування сучасних інформаційних технологій у процесі парламентської діяльності;

– **вміти:** застосовувати інструментарій обґрунтування пріоритетів у сфері діяльності органів публічної влади на національному та наднаціональному рівні, у тому числі: *аналізувати* проблемну ситуацію, здійснювати *аналіз* альтернатив і *розробляти* інноваційне рішення з позицій феномену «делегат не може делегувати»; *розробляти* та *обґрунтовувати* концепції регулюючого впливу органів законодавчої влади ЄС; *критично аналізувати* практики Європейського парламентаризму, *розробляти* рекомендацій для удосконалення діяльності національних парламентів у контексті адаптації до принципів європейського парламентаризму; підготувати публічну презентацію аналізу взаємовпливу європейських та національних парламентських систем.

3. Результати навчання

Дисциплінарні результати навчання:

– Продемонструвати знання особливостей становлення та розвитку сучасних концептів і моделей діяльності урядових структур національних держав в процесі європейської інтеграції

– Продемонструвати знання принципів належного врядування (Good governance) як основи європейської моделі багаторівневого управління

– Продемонструвати *розуміння* сутності і змісту сучасних концептів

європейського врядування – наднаціоналізму, міжурядовості, федералізму, суверенітету та субсидіарності.

– Продемонструвати *розуміння* сутності процедури прийняття рішень на рівні органів управління ЄС з урахуванням особливостей інституціонального статусу таких органів

– Продемонструвати *розуміння* сутності права Європейського Союзу на основі аналізу договорів про Європейський Союз

– Здійснювати обґрунтований вибір та використання дослідницьких технологій аналізу спільних політик ЄС як сучасного феномену європейського врядування.

– Продемонструвати розуміння сучасних моделей розширення ЄС та трансформації європейської платформи врядування

4. Структура курсу

Тиждень	Тематика занять	Вид занять	Ресурси	Оцінка
1	Вступ до курсу Мета, завдання, результати Політика курсу Навчальні матеріали Система та критерії оцінювання	Лекції	Силабус Презентація курсу Методичні рекомендації Рекомендовані джерела ККР для проведення заліку	–
	Тема 1. Особливості становлення та розвитку сучасних концептів і моделей діяльності урядових структур		Презентація за темою Рекомендовані джерела	0-5
	Практичні заняття (за переліком тем практичних занять)	Практичні заняття	Методичні рекомендації	0-10
2	Тема 2. Принцип належного врядування (Good governance) як основа європейської моделі багаторівневого управління	Лекції	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-5
	Практичне заняття (за переліком тем практичних занять)	Практичні заняття	Методичні рекомендації Спеціалізовані веб-ресурси	0-10
3	Тема 3 Спеціальні та особливі механізми європейського врядування.	Лекції	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-5
	Практичне заняття (за переліком тем практичних занять)	Практичні заняття	Методичні рекомендації Спеціалізовані веб-ресурси	0-10
4	Тема 4. Процес розподілу повноважень між інститутами Європейського Союзу	Лекції	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-3
	Практичне заняття (за переліком тем практичних занять)	Практичні заняття	Методичні рекомендації Спеціалізовані веб-ресурси	0-10

Тижні	Тематика занять	Вид занять	Ресурси	Оцінка
5	Тема 5. Інноваційні форми європейського врядування. Спільні політики ЄС	Лекція	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-2
	Публічна презентації «Аналіз особливостей регіональної політики ЄС»	Практичне заняття	Методичні рекомендації	0-40
6	Підведення підсумків вивчення дисципліни	Контроль	Силабус ККР для проведення заліку Анкети у MS Forms	—
	Підведення підсумків вивчення дисципліни			—

Командне / індивідуальне завдання «Аналіз особливостей регіональної політики ЄС» у вигляді аналітичної довідки. Пропонується робота в команді (5-7 осіб).

Форма проведення: розроблення, презентація та захист (відповіді на запитання, дискусія) командного / індивідуального завдання перед аудиторією (бажано використовувати MS PowerPoint).

Зміст завдання: на прикладі діяльності місцевої державної адміністрації або на прикладі окремої галузі (сфери діяльності), в якій працює здобувач розробити засади удосконалення правового регулювання діяльності органів влади, результатом реалізації якого буде управлінський ефект для певної громади / території.

Для представлення результатів виконання завдання необхідно заповнити відповідний шаблон, який розміщено у застосунку Teams MS Office та на дистанційній платформі Moodle. Під час презентації і захисту результатів виконання індивідуальних завдань у межах практичних занять передбачено процедуру ree-assessment (оцінювання з боку інших здобувачів освіти).

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

На лекційних заняттях обов'язково мати з собою гаджети зі стільниковим інтернетом.

Активованій аккаунт університетської пошти (student.i.p@nmu.one) на Microsoft Office365.

Перевірений доступ з ПК чи мобільного гаджета до застосунків Microsoft Office: Teams, Moodle.

Інстальований на ПК та мобільних гаджетах пакет програм Microsoft Office (Word, Excel, Power Point).

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
74-89	добре

60-73	задовільно
0-59	незадовільно

Загальні критерії досягнення результатів навчання відповідають описам 7-го кваліфікаційного рівня НРК.

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни **на підставі поточного оцінювання знань** за умови, якщо набрана кількість балів з поточного тестування та виконання і захисту практичних робіт складатиме не менше 60 балів. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Теоретична частина оцінюється за результатами участі у дискусіях під час інтерактивних лекцій, виконанню та презентації результатів індивідуального завдання, зміст якого описано у розділі 4 (участь у дискусіях та презентація результатів окремих завдань оцінюється в межах 100 балів відповідно до Загальних критеріїв досягнення результатів навчання для 6-го кваліфікаційного рівня за НРК (магістр)» (див. «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» <https://cutt.ly/1ORACPD>) із подальшим перерахунком відповідно до розподілу балів за окремими темами та завданнями, див. у табл. розділу 4). Загалом за участь у дискусіях і захист результатів виконання індивідуального завдання отримується **максимум 60 балів**.

Практичні роботи (індивідуальні і командні завдання, розподіл балів див. у табл. розділу 4) виконуються під час практичних занять (презентація результатів окремих завдань оцінюється в межах 100 балів відповідно до Загальних критеріїв досягнення результатів навчання для 6-го кваліфікаційного рівня за НРК (магістр)» (див. «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» <https://cutt.ly/1ORACPD>) із подальшим перерахунком відповідно до розподілу балів за окремими темами та завданнями, див. у табл. розділу 4). При несвоєчасному здаванні практичної роботи оцінка знижується вдвічі. У сумі за практичну частину курсу при поточному оцінюванні отримується **максимум 40 балів**.

Отримані бали за теоретичну частину та практичні роботи додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Розподіл максимальної кількості балів за складовими поточного контролю:

Теоретична частина	Практична частина	Разом
60	40	100

6.3. Критерії оцінювання підсумкової роботи. У випадку якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю отримав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку проводиться **підсумкове оцінювання (залік)** під час сесії. Якщо здобувач не здав у письмовій формі виконаних індивідуальних завдань (дві практичні роботи), він отримує незадовільну підсумкову оцінку з дисципліни.

Залік проводиться у вигляді комплексної контрольної роботи, яка включає

запитання з теоретичної та практичної частини курсу. Білет складається з **60 тестових завдань** із чотирма варіантами відповідей, одна правильна відповідь оцінюється в 1 бал (**разом 60 балів**) та **10 тестових завдань** з практичної частини, кожне з запитань оцінюється максимум у 4 бали (**разом 40 балів**), причому:

- 4 бали – відповідність еталону;
- 3 бали – відповідність еталону з незначними помилками;
- 2 бали – часткова відповідність еталону, питання повністю не розкрито;
- 1 бал – невідповідність еталону, але відповідність темі запитання;
- 0 балів – відповідь не наведена або не відноситься до теми запитання.

Отримані бали за відкриті та закриті тести додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за підсумковою роботою здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності. Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів) що можуть використовуватися в освітньому процесі. Політика щодо академічної доброчесності регламентується відповідними нормами «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка»:

https://old.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Положення_запобіг_виявл_плагіат-2025.pdf.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

Політика щодо використання штучного інтелекту під час опанування курсу регламентується відповідними нормами «Політики щодо використання штучного інтелекту в діяльності Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»:

https://old.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Політика_III_2025.pdf.

7.2. Комунікаційна політика.

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка один раз на тиждень (щонеділі) поштової скриньки на НТУ Microsoft Office та відвідування групи дисципліни у Microsoft Teams.

Рекомендуємо створити профілі та підписатися на сторінку кафедри державного управління і місцевого самоврядування у Facebook: <https://www.facebook.com/kafedra.publicmanagement/>.

Протягом тижнів самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота у рамках дисципліни дистанційно у застосунку Microsoft Teams та на корпоративній платформі Moodle (www.do.nmu.org.ua).

Усі письмові запитання до викладача стосовно дисципліни мають надсилатися на університетську електронну пошту або до групи у Microsoft Teams.

7.3. Політика щодо перескладання.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4. Відвідування занять.

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим.

Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності.

Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту.

Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи.

Здобувачу вищої освіти, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших здобувачів вищої освіти, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини хвороби).

Оцінки неможливо отримати під час консультацій або інших додаткових годин спілкування з викладачем. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно - в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

7.5. Політика щодо оскарження оцінювання. Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.6. Зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті. Здобувачі вищої освіти має право на зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті, за окремими темами або видами навчальної активності із попереднім погодженням з викладачем дисципліни та гарантом освітньої програми. Визнання результатів здійснюється за наявності відповідних сертифікатів.

7.7. Участь в анкетуванні. Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувачам вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (MS Forms). Посилання на форму буде розміщено у Teams курсу. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати ваші пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Прокопенко Л. Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – 226 с.
2. Роман, В. Ф. (2016). Моделі децентралізації влади країн Європейського Союзу. *Теорія та практика державного управління*, (2), 206-213.
3. Попович, Л. В. (2015). Функції Європейського парламенту як інституту управління аграрним сектором економіки ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, (30 (2)), 61-64.
4. Bickerton, C. J., Hodson, D., & Puetter, U. (Eds.). (2015). *The new intergovernmentalism: States and supranational actors in the post-Maastricht era*. Oxford University Press. 368 p.
5. Crum, B., & Curtin, D. (2015). *Challenges to representative democracy in the EU: The future of inter-parliamentary cooperation*. *Journal of European Integration*, 37(5), 557-573.
6. Fabbrini, S. (2016). *Which European Union? Europe after the euro crisis*. Cambridge University Press. URL: https://www.academia.edu/52105082/Which_European_Union
7. Fossum, J. E., & Menéndez, A. J. (Eds.). (2018). *The European Union in crises or the European Union as crises?*. ARENA Centre for European Studies. URL: <https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-reports/2014/report-2-14.pdf/>
8. Haas, J. S., & Kutscher, S. (2017). *Multi-level governance in the European Union: Taking stock and looking ahead*. *Journal of Common Market Studies*, 55(5), 991-1001. URL: <https://tribunajuridica.eu/arhiva/An13v1/3.%20Kokaj.%20Sinani.pdf/>
9. Nugent, N., & Rhinard, M. (2019). *The European Commission* (3rd ed.). Palgrave Macmillan. https://www.academia.edu/38378639/The_Political_Roles_of_the_European_Commission.
10. Schmidt, V. A. (2020). *Europe's crisis of legitimacy: Governing by rules and ruling by numbers in the Eurozone*. Oxford University Press. https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/95e529ef-923d-4d14-b225-09e6dbe9be57_en?filename=dp015_en.pdf&prefLang=hr.
11. Bauer, M. W., & Trondal, J. (Eds.). (2023). *The Palgrave handbook of the European administrative system*. Palgrave Macmillan. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137339898_1

Нормативні документи

1. Декларація Р.Шумана.1950 р. - URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en/
2. Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0022/>
3. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства, 1957. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT//>
4. Консолідована редакція Договору про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії. - URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2016:203:TOC>
5. Єдиний Європейський Акт, 1987. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/sea/sign?locale=en/>
6. Договір про Європейський Союз, 1992 р., Маастрихт. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:1992:191:TOC>.
7. Амстердамський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних актів. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT/>
8. Договір у Ніщі про внесення змін до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних актів – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12001C/TXT>
9. Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського Співтовариства, підписаний у Лісабоні 13 грудня 2007 р. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC/>
10. Угода про асоціацію між Україною та ЄС : Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1678-18/paran2#n2>.

Додаткові

1. Лукашук, М. (2023). Механізми реалізації ефективного урядування в Україні в умовах євроінтеграції. *Державне управління та регіональний розвиток*, (19), 128-151. <https://doi.org/10.34132/pard2023.19.07>
2. Лукашук, М. (2022). Принципи та критерії ефективного урядування України в умовах євроінтеграції. *Наукові інновації та передові технології*, (12 (14)).
3. Чукут С.А., Полярна В.Л. Основні напрями та пріоритети надання електронних послуг в країнах Європейського союзу: на прикладі Данії. *Державне управління: удосконалення та розвиток* 2016. №12. URL. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1015>.
4. Курілов Ю. Ю. Регіоналізація, децентралізація та адміністративна реформа в Європі: теоретико-методологічний аспект // *Аспекти публічного управління*. 2018. Том 6. № 11-12. С. 72 – 84.
5. Курілов Ю. Ю. Децентралізація влади: досвід Іспанії щодо адміністративно-територіального поділу // *Публічне адміністрування: теорія та практика*. : електронний збірн. наук. праць. Дніпро, ДПІДУ. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2017_2_7.
6. Bevir, M., Phillips, R. Genealogies of European governance. *Comp Eur Polit* 15, 685–704 (2017). <https://doi.org/10.1057/s41295-016-0080-8>.
7. Фадєєв М. (2023). Особливості європейського управління в контексті багаторівневого врядування. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, (2(68), 140-144. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-20](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-20).
8. Нова парадигма державного управління та корпоративної культури в Україні: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Буковин. держ. фінанс.-екон. ун-т. Чернівці : Технодрук, 2016. 244 с.
9. Мельник А., Іващенко А. (2024). Система публічного управління країн Східної Європи у перші роки набуття членства у ЄС. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 334(5), 60-66.
10. Шевчук, Б. М. "засади функціонування Європейського Союзу." *Ефективність державного управління* 44 (1) (2015): 21-28.
11. Котковський В. Р. Європейський адміністративний простір: нові принципи публічного врядування. *Теорія та практика державного управління*, 2015, 3: 200-205.
12. Нестеренко К.О., Богатирьова М.О. (2019). Публічно-правовий дискурс у контексті євроінтеграції та глобалізації / О.В. LEX PORTUS - LEX PORTUS, 6 (20), 52-65 [укр.].
13. Зай Пол Васіле (2015). Дослідження щодо рівня належного управління в ЄС 25-а конференція IBIMA. URL: <https://ibima.org/accepted-paper/study-regarding-level-good-governance-eu/>.
14. Zai Paul Vasile (2020). Порівняльний підхід до належного врядування. 25-а конференція IBIMA. URL: <https://ibima.org/accepted-paper/comparative-approach-regarding-good-governance>.
15. Журавель Я.В. (2020). Вплив євроінтеграційних процесів на підвищення ефективності організації діяльності органів виконавчої влади / О.В. Порівняльно-аналітичне право - Порівняльно-аналітичне право, 2, 34-37.
16. Орлова Н.С., Мохова Ю.Л. (2022). Електронна готовність органів публічної влади в Україні / О.В. Інвестиції: практика та досвід – Інвестиції: практика та досвід, 1, 61-66
17. Орлова Н., Мохова Ю. (2021). Європейські орієнтири цифрових трансформацій у електронному врядуванні / О.В. Наукові перспективи – Наукові перспективи, 7(13), 97-106.
18. Клименко І., Акімов О. Стратегічні напрями застосування інструментів європейського врядування в державному управлінні України. *Ефективність державного управління*, 2018, 55.
19. Резніков В. Особливості формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції в різних країнах. *Науковий вісник: Державне управління*, 2020, 1 (3): 153-162.
20. Пошедін, О. І. (2017). Нове життя Спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу: орієнтири для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*, (2), 48-54.

Інформаційні ресурси

1. Committee of the Regions. URL: www.cor.europa.eu.
2. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: https://european-union.europa.eu/index_en.
3. Офіційний сайт Європейської Ради – URL : <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>.
4. Офіційний сайт Європейського Парламенту - URL : <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>.
5. Офіційний сайт Європейської Комісії - URL : https://commission.europa.eu/index_en.
6. Офіційний сайт Ради Міністрів ЄС - URL: <https://www.consilium.europa.eu/en>
7. Офіційний сайт Європейського Суду - URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/.
8. Офіційний сайт Дипломатичної служби ЄС (Зовнішня політика і політика безпеки ЄС – EUEA) – URL: https://www.eeas.europa.eu/_en.
9. Інформаційний сайт Європейського Союзу - http://europa.eu/index_en.htm
10. Представництво Європейського Союзу в Україні: – URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm.
11. Офіційний сайт Ради Європи – URL: <https://www.coe.int/>.